

elemzésének eredménye, „hogy egy egyetemes hagyomány más-más változatairól”, azonos motívumairól van szó.

A napjainkban már csak nagy ritkán előfordul s a néphittel kapcsolatos tárgyak egyike a Jung által Gomboson fellelt „katonának való pogácsó”, melyben az anyatej, avagy Kálmány Lajos szerint „Boldogasszony teje” mágikus, bajelhárító, gyógyító, oltalmazó szerepéről van szó. „Három nőtestvér ha égyütt szoptatott, annak a tejibü csinató” az adatközlő anyja a megtalált pogácsát. Ezen újabb amulett értelmezése és más népek hiedelmeivel való összevetése képezi a dolgozat magját, melynek tárgyához Jung az első, nagykőrösi elhangzás óta több új adatot is szerzett, ahogy az a könyv végén álló *A tanulmányokról* című fejezetből kiderül.

A kötet utolsó tanulmánya egy 1797-ben Szilágysomlyón lelt népvándorlás kori díszlánc és a rajta lévő füstszínt drágakő szintén amulett, őrszer funkcióját taglalja, ismételtlen számba véve a Kárpát-medence és a vele szomszédos európai régiók néprajzi eredményeit.

SILLING István

MIÉRT NE ENGEDJÜK ÁT AZ ÁCSNAK AZ ÉPÍTKEZÉS ÖRÖMÉT?

Szilasi László: *Miért engedjük át az ácsnak az építkezés örömét.* JAK-füzetek 72., Pesti Szalon Könyvkiadó, Budapest, 1994

Ez egy jó könyv.

Olvasó/szerző meglátja a meghatározhatatlan kék színt, és tetszik neki. Meg az a kép is a Kusturica-filmből. Kinyitja a könyvet, és olvassa a fűlszöveget. „Ha egyszer nagyon megszorogtatnak, talán majd azt fogom mondani, hogy a társadalomnak vagy minek ahhoz a – megítélésem szerint mégiscsak: kiváltságos – csoportjához tartozom, amely szövegek olvasásával, értelmezésével, helyenként létrehozásával mulathatja az időt.” A mondat foglyul ejti a gyanútlan, csábítja beljebb, hisz ezért szökött ki, oda, a borítóra, behívni őt más mondatok közé. És a gyanútlan olvasó/szerző máris becsábult a könyvbe: tetszik neki a csábító. És bent is: mennyi szép mondat, arról a különlegesen száraz országról, amelyet irodalomnak szokás errefelé nevezni. Szép: mert ha az irodalomról szóló stúdiumokat nem ragyogja be az a valami, amit jobb híján a szív fényének nevezek, hát akkor amúgy is szart ér az egész. És az olvasó/szerző jól érzi magát abban az intertextuális térben, amelybe került, mert oda ő is szívesen jár horgászni. Ottlik, Esterházy, Németh Gábor, Garaczi, Darvasi, Gebhard Rusch, Barthes, Derrida, Foucault stb. És olvasó/szerző örül az idézeteknek is, mert érti (már amennyire). Otthon érzi magát a szöveg kontextusában.

Szilasi az úgynevezett irodalomtörténeti, unalmasnak és fafejűnek tartott diskurzust beszél. De van itt irodalom, irodalomelmélet, interpretáció meg más is. Sok (:) eleven (pontosabban ninteen) hal.

Mi? – kapja fel a fejét olvasó/szerző: irodalomtörténet? Mert hát akkor az összefonódás a hatalom meg az erőszak struktúráival, meg hogy önkényes válogatás, eltitkolás, ne adj' isten megsemmisítés. Hogy azt emeli be, ami neki tetszik; esetleg kihagy, elhallgat. Meg hogy aránytévésztes, arányeltolódás. De hogy is van ez? Hiszen ha nincs átlátszó (értsd:

ideális) olvasat, ahogyan azt az irodalomelmélet újabb fejleményei tanítják, ha nem létezik szövegrekonstrukció, ha csak szubjektumtól függő (ami nem feltétlenül szubjektivitást kell hogy jelentsen) kreatív olvasatok vannak, akkor nincs szó semmiféle hatalmi diskurzusról, hiszen mindenki csak a magáét mondhatja. És hát hadd mondja, végül is: néha olyan szépen mondják.

De hát akkor hol van a határ; mi az ami még belefér egy interpretációba, és mi az, ami már nem. Mert hát honnan tudja az ember, hogy ki/mi járt a szöveg/szerző fejében? Ha járt egyáltalán valami. Mert így a szubjektumtól függő interpretáció könnyen átszaphat a szubjektivitásba. Aztán meg: nézhetünk, mint a moziban. Erre talán csak azt felelehetnénk: semmi. Vagy inkább ezt: semmi. Írja le mindenki a saját olvasatát, és majd elolvassuk. Majd elolvassák. És döntse el mindenki saját belátása szerint, hogy mi lehet releváns egy interpretáció szempontjából. Hogy fontos-e az angol jog ismerete egy Balassi-vers olvasásakor. Vagy releváns-e Medve Gábor rövidnadrágja, Bethlen Kata melltartója, Ottlik Géza tweedzakója vagy egy-egy vicc poénja a szöveg/értelmezés aspektusaiából. És így az irodalmat interpretáló diszciplínának végleg szakítaniuk kell a tudományosság igényével. („Emil Staiger, fő művének, »Az interpretáció művészeté«-nek címében már kijelölte az interpretáló diszciplínák helyét.” – Gebhard Rusch)

De hát azért mégis, hogyan nézzen ki az irodalomtörténet-írás? „Hogyan lehetne felkelteni az igazság illúzióját úgy, hogy a kimondott állítás illúzió-volta mégis maradéktalanul megmaradjon?” – kérdezi Szilasi. Az egyik – a Szilasi által is követett – lehetséges út a barthes-i Sapientia követése. Barthes szerint a Sapientia jelentése: semmi hatalom, csipetnyi tudás, csipetnyi bölcsesség, legtöbb íz. Aztán írja mindenki nyelvize szerint.

És az ideális olvasat, az a bizonyos, talán így írható le:

ideális olvasat = olvasat₁ + olvasat₂ + olvasat₃ + ...
+ olvasat_n (ahol n → ∞ (értsd: végtelen))

esetleg így:

ideális olvasat = olvasat₁ + olvasat₂ + olvasat₃ + ...
+ olvasat_n + § (a § a biztonság kedvéért, mert ki tudhatja, hátha)

És Szilasi is így látja. A terv: újraolvashatóvá, pontosabban újraírhatóvá tenni Jókait, csak így valósulhat(ott) meg. A Jókai-összest meg az összes létező olvasatot újraolvastva továbbírni. Újraolvasni Péterfyt, Palvics Ottót, Mécs Károlyt stb. az akkori és a mostani olvasó, a szerző és a saját szemével.

Az interpretáció pedig legyen olyan, amilyen az irodalma: ha Esterházyról, Garacziról, Németh Gáborról van szó, közelítsen a szóbeli narrációhoz. Legyen idézetes, fragmentális, komolytalan, játékos és frivol. Szórakoztató. Meg ilyenek. Mert ha már a retoricitás nemcsak az irodalom nyelvének, hanem a nyelvnek mint olyannak a tulajdonsága, meg ha nem létezik irreleváns kontextus, akkor nem is olyan nehéz. De azért csak lassan. Lassan leballagunk és az összes tehenet (cenzúra = Szilasi).

És jó, hogy Szilasi elolvasta ezeket a könyveket. Ezután legalább tudjuk, hogy mi van bennük. És ha már elolvasta helyettünk ezt a hetvenmillió-nyolcszázötvenhatezer-négy-százhatvan négy betűből álló Jókai-életművet, ezt – a századfordulós ólombetűk szabványával mért 143,8 km hosszú sort –, meg a többit, akkor már higgyünk neki. Vagyis hogy

ne. Ne engedjük át az ácsnak az építkezés örömét (hová jutunk ezzel a munkamegosztással?)! Merthogy éppen erről van szó. Olvassa el mindenki, aztán írja tovább ($n \rightarrow \infty$).

Végül még csak annyit, hogy: No, majd.

De most már tényleg: (Ne) fejezzük be: mert már fél tíz van, és még annyi a hal.

WYRAGH Gábor

S Z Í N H Á Z

ÉDES FIAIM

Néhány éve a Vajdaságban megkerülhetetlen téma a mindennapi beszélgetésekben, a sajtóban, sőt a művészetben is a háború. Erről, a háborúról szól az *Édes fiaim*, Arthur Millernek 1947-ben egy háborús vétek következményeit feltáró, ibseni modorban írt analitikus drámája, melyet a békéscsabai Gergely László rendezésében az Újvidéki Színházban láthat a közönség.

Nem lehet kétséges, hogy a téma elvülhetetlensége mellett a különben ritkán játszott – nyilván mert több vonatkozásában ma problematikus – Miller-drámát a színház műsorára a térségben, a közelben folyó háború, a levegőben levő háborús pszichózis szele hozta. S ez természetes is, a színház – ahogy mondani szokás – igyekszik kezét az élet ütőerén tartani, keresi azokat a szövegeket, melyekben a mostani állapotokra utaló mozzanatokra lelhet. Az *Édes fiaim* valóban tartalmaz aktualizálható vonásokat. Ilyen mindenekelőtt a fiatalokat háborúba küldő nemzedék, az apák felelőssége, amit súlyosbít, hogy önös érdekből cselekszenek. Az általánosságon túli megfelelések azonban inkább eltávolítják, mint közelítik egymáshoz a drámát és az adott szerbiai valóságot, mellyel perlekedve került Újvidékre közönség elé Miller második világháborús története. Efelett akkor sem hunyhatunk szemet, ha tudjuk, nem szükséges, hogy egy irodalmi mű és az élet tényei egymásnak kölcsönösen megfeleljenek, akkor is hall(hat)juk a hozzánk szóló hangokat. De mintha ezúttal túl nagy lenne az eltérés mű és valóság között.

Miller „az emberi önfeláldozás és kapzsiság durva ellentété”-re alapozott drámáját a második világháborúban történetekre és azok következményeire gondolva írta. A drámát Újvidéken most másorra tűző közvetlen ok kétségtelenül az egykori Jugoszlávia térségében indult és még folyó háború. Az apák nemzedékének bűne – a két háború esetében – igencsak hasonló. A gyáros Joe Keller, hogy továbbra is kapjon a hadseregtől munkarendelést, a hibás motorfejeket is leszállítja, nem gondolva azzal, hogy ha ezeket beszerelik, hány pilóta halálát okozza. Manapság – a boszniai háborúban – az apák között ugyancsak vannak Joe Kellerek, akik meggondolatlanul és felelőtlenül áldoznak fel fiatal életeteket. Az már lényegtelen, hogy akkor az üzleti, most pedig a nacionalista vakbuzgalom fűti őket, az önös érdek mindkét esetben szemmel látható. (Itt kell megjegyezni, hogy az apák vétkének aktualizálása nem az Újvidéki Színház apanézőire vonatkoztatható!) Ugyanakkor az apamagatartásokkal ellentétben a fiúsorsok hasonlóságáról, a dráma írásának és mostani színrevitelének között felállítható párhuzamáról, hasonlóságáról semmiképpen sem beszélhetünk. A Miller-dráma a fiúk önfeláldozásáról (is) szól, a boszniai háború esetében viszont ilyesmiről szó alig(ha) lehet, illetve ha igen, nem érdekes, mivel